

A szabadság korlátai

Író mint vadászkutya

A közelmúltban Berlinben, Keletről és Nyugatról összesereglett írók arról is folytattak eszmecserét, hogy mennyiben korlátlan – ha egyáltalán az – az írói, értelmiségi szabadság a megváltozott, politikai földcsuszamlásokkal küszködő Európában. A nemzetközi írótalálkozón Eörsi István is részt vett. Váradi Júlia beszélgetett vele.

– Ezen a vitán elég nehezen kezdte el hozzászólását. Úgy látszott, mintha nagyon haragudna a németekre.

– Azért szeretek Németországba jönni, mert hazafias érzéseim itt nagyon felerősödnek. Ott-hon mindig arra gondolok: annál kicsinyesebb és politikai értelemben romlottabb politikát, mint amelyet a mi kormányunk csinál, nem lehet csinálni. Aztán idejövök, és látom, itt is hasonló folyamatok zajlanak. Erre megnyugszom, és az otthoniakat – még azokat is, akiket nem nagyon szeretek – elkezdem szeretni. Két olyan problémakör van, amelyre – ha nem olyan lenne a frizurám, mint amilyen – azt mondanám, hogy hajmeresztő. Az egyik a menedékjoggal kapcsolatos nagy megegyezés, amely a szociáldemokrata, a kereszténydemokrata és a liberális párt közt létrejött és amelyet demokratikusnak neveznek. Ez az egyezmény semleges, harmadik államnak nevezte Németország minden szomszédját, és ki mondta, hogy az ezen államokon át érkező menekülteket vissza lehet toloncolni. Nem kell megváltoztatni a demokratikus német alkotmányt, mert ha senki nem tud bejönni, akkor az alkotmány érvényes. Így Németországban minden politikai üldözöttnek menedékjoga van, csak épp a politikai üldözöttek nem tudnak bejönni. És ezt nevezik demokratikus megegyezésnek. S az olyan állítólagos baloldali párt, mint az itteni szociáldemokrata párt, ebbe belemegy, mert versenyt akar futni a kormánypárti CDU-val a dezorientált jobboldali tömegek megnyeréséért.

Vissza a biztos halálba

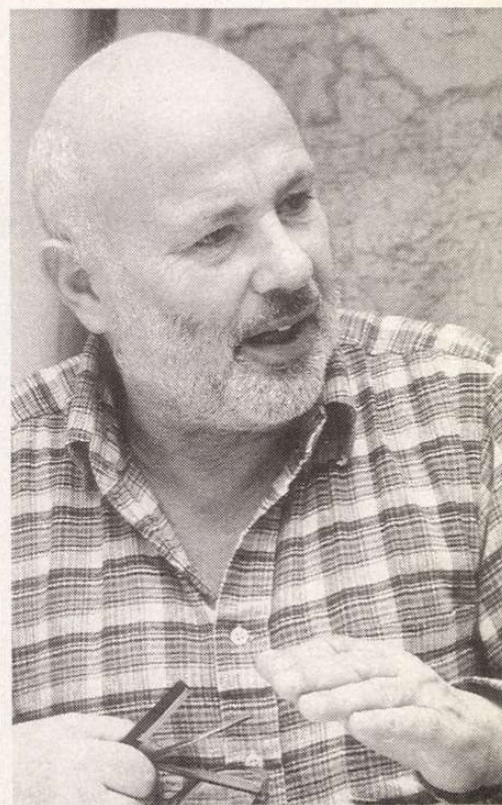
– Van valamilyen elképzelése a menekültügy megoldásáról? Lehetségesnek tartja, hogy ma Európában mindenki oda menjen, ahová akar?

– A politikai üldözöttekről beszéltem. Természetesen lehetetlen volna a világszerte tapasztalható szociális egyenlőtlenséget oly módon kiegyenlíteni, hogy mindenki oda utazhat, ahol a legmagasabb az életszínvonal. De itt valóban van politikai üldözés. Akiknek nincs iratuk, azokat visszaküldik. Mondjuk, egy kurd felkelőt. Nem tudja magát igazolni, tehát visszaküldik a biztos halálba. De nemcsak a németeket vádolhatom, hiszen ez folyik Angliában, sőt Svájcban is, ahonnan még a jugoszlávokat is visszaküldték. Csak-hogy Németországban volt egy nagyon demokratikus alkotmány, s annak volt egy nagyon demokratikus pontja: a politikai menedékjog. Ezt a németek annak idején azért hozták, mert hálásak voltak a világnak azért, hogy sok antifasisztát befogadtak a világháború idején. A német egyesítés után bizonyos életszínvonal-romlás

kezdődött. Munkanélküliség van itt is, ezért a lakosság egy részének a haragja az idegenek ellen irányul. Őket okolják a munkanélküliségért. Indokolatlanul, mert az idegenek többsége olyan munkát végez, amelyet a német el nem végezne. Aztán a rettenetesen rossz szociális helyzet itt is faszálódást szül. Dühös vagyok a németekre azért is, mert a faszálódást nem lehet úgy legyőzni, hogy megváltoztatjuk a menedékjogot és kitesszük a külföldiekre; ám ugyanakkor fellépünk az idegenellenesség ellen. Az államnak hatalmi monopóliuma van, és ez helyes. De az államnak e monopóliumával egyformán kell élnie. Ezzel szemben, ha egy baloldali felrobbant valamit, kap három életfogytiglant és tizenöt évet. Itt nemrégiben egymást követték a – halállal is végződő – gyújtogatások. Eleinte a bűnösök egy év felfüggesztett kaptak. Ez így nem megy. Az államnak az első perctől kezdve meg kell mutatnia, hogy a náciizmust nem tűri el. Ez különösen a német államra vonatkozik, mert a németiség morális léteérdeke, hogy a náciizmus minden tünetétől elkülönítse magát.

– Hozzászólásában elmondta: a korábbi szabadságmentes időszakhoz képest sokkal

Eörsi István: „Úgy érzem, egész létem másfajta választás”

jobb ma a helyzet. Ám mintha ez sem lenne igazi szabadság...

– Nagyra értékelem például, hogy publikálhatok. És nagyon jó dolog a sajtószabadság politikailag is, mert képzeljük el, mit tenne a demokráciához nemigen vonzó kormánytöbbség, ha nem kellene tekintettel lennie a sajtóra. Másrészt azt látom – Németországban különösképpen –, hogy bármilyen igazságot kimondhatunk, de ez a hatalmasságok politikáját alapjában nem változtatja meg. Inkább megmerevíti, feldühíti őket, érzékeny lelkük egyszer csak lobogni kezd és lángolni, és juszt is megcsinálják azt, amit nem volna szabad megcsinálni. Tehát magát a sajtószabadságot sem látom tökéletes biztosítéknak.

– Definiált egy olyan szabadságot, amely nemcsak arra vonatkozik, hogy az ember azt írhat vagy mondhat, amit akar.

– A szabadság szempontjából minden társadalom azzal mérhető, hogy milyen mennyiségű és minőségű alternatívákat tesz lehetővé állampolgárai számára. Fontos a mennyiség is, de még inkább hangsúlyozom a minőség szót, mert a nyugati társadalmak nagy mennyiségben bocsátanak az állampolgárok rendelkezésére olyan alternatívákat, amelyek nem jeleznek igazi különbségeket. Ennek a megállapításnak van egy szubjektív oldala: mi magunk is növelhetjük alternatívalehetőségünket. A társadalom számos lehetőséget kínál, de egyrészt nem mindegyiket látható módon, sőt vannak olyanok, amelyekről kifejezetten el akar tanácsolni. De ezek objektíve mégis léteznek. Szerény példaként hoztam fel a Kádár-korszakbeli magatartásomat, amikor is publicisztikáimat azzal a céllal írtam meg, hogy bizonyítsam: másfajta választások is lehetségesek, mint amelyeket az állam felkínál. Úgy éreztem, egész létem másfajta választás. A stílusom, a mondataim, a jelzőim elhelyezése, a kérdéseim mind azt kívánták jelezni, hogy másképp is lehet gondolkodni, megnyilvánulni. Úgy hiszem, ma mindez éppolyan aktuális, mint korábban, hiszen a különböző társadalmi erők – akár azok a közösségek is, amelyekhez tartozunk – be akarják határolni választási lehetőségeinket.

Hűség a párthoz?

– A választási lehetőségen van a hangsúly, amelyet mi magunk fogunk kialakítani magunknak?

– Az adott kínálatból. Mint említettem, a lehetőségek egy része titokban van, vagy azért, mert eltitkolják, vagy azért, mert mi nem látjuk őket. Én magam is átéltem – mint az SZDSZ Országos Tanácsának tagja –, hogy barátaim bizonyos írásaimat, amelyekben a pártot bíraltam, elítélték. És a mai politikai életben gyakran tapasztalhatjuk, mintha most ugyanúgy el kellene fogadni a párthűség merev fogalmát, mint abban a rendszerben, amelyben felnövekedtünk.

– Bármelyik párthoz való hűséget?

– Igen. Én ilyen szempontból a szabad demokráciát azért jobbnak tartom a többiekénél. A Fideszben például elképzelhetetlen volna, hogy valaki Orbán Viktort úgy bírálja, mint ahogy én bíraltam a Petőt vagy akár Kis Jánost is, nem is beszélve Tölgyessyről. És bizony fasisztoid tünetek tömegének kellett megjelennie ahhoz, hogy az MDF-ben néhány liberális nézetű ember egyáltalán megmukkanjon... Úgy gondolom, ma az íróknak, illetve minden értelmiséginek arra kellene törekednie, hogy vadászkutyaként szimatolja, keresse a lehetőségeket. Azokat, amelyek saját maga és mások gazdagításához vezethetnek. Pusztán az a tény, hogy sok dolog közt választhatok, nagyobb hitelt ad annak, amit választottam, mint ha csak egy vagy kettő között választhattam volna. Emberileg is mást, többet jelent.